

Olena Pogrebnyak / Алена Пагрэбняк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка /

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7509-1352>

e-mail: alenapogrebnyak@ukr.net

**Літаратурны вобраз сучаснага беларуса
ў люстэрку імагалогіі (на матэрыяле
ўкраінамоўных тэкстаў і перакладаў)**

*The literary image of a modern Belarusian in the mirror of imagology
(on the material of Ukrainian-language texts and translations)*

*Literacki obraz współczesnego Białorusina w zwierciadle imagologii
(na materiale tekstów i tłumaczeń ukraińskojęzycznych)*

ABSTRACT: The article examines the image of a Belarusian based on the material of modern works of art, namely: Ukrainian prose of the 2000s (Y. Andruhovich, O. Zabuzhko, O. Irvanets, S. Syngaiivskiy), the novel by the Belarusian-Ukrainian writer N. Babina *Bodai Budka* (2019), artistic translations (I. Karpovich, J. Topol). Ukrainian translations of the works of S. Aleksievich, L. Rublevska, V. Orlov, and others are also involved in the review of the stated problems. An attempt was made to analyze the image of a Belarusian (based on the material of the specified tests) as a conceptual model, the components of which are considered to be literary versions of self-image, hetero-image, and meta-image in the paradigm from Self-Other to Own-Other-Stranger. The basic concepts of imagology are chosen as the initial aspects of the analysis: the problem of identity / self-identification and the context of the cultural tradition, in the womb of which the literary image of the Other arises. Therefore, the literary works, ideas and images they convey are considered against the background of the tradition of Belarusian-Ukrainian intercultural relations of the post-Soviet era.

KEYWORDS: literary image, Belarus, Belarusian, imagology, identity, Belarusian-Ukrainian relations.

Паводле вызначэння ўкраінскага кампаратывіста Дзмітра Налівайкі, літаратурны імагалагічны вобраз – гэта мастацка-эстэтычны феномен, які карэлятыўна рэпрэзентуе іншы нацыянальны тып

у творчасці пісьменніка – прадстаўніка пэўнай культуры; з’ява, якая “ўвайшла ў прастору гэтай культуры, захаваўшы ў той ці іншай ступені аўтахтонны змест і структуру” [Наливайко 2006: 102]. У той жа час бельгійскі вучоны, заснавальнік сучаснай імагалогіі як асобнага раздзела параўнальнага літаратуразнаўства Хуго Дзізерынк у артыкуле *Імагалогія і пытанне этнічнай ідэнтычнасці* ўказвае на неабходнасць улічваць ролю суб’ектыўных фактараў, нацыянальна-гістарычных уплываў на імагалагічную перспектыву літаратурных вобразаў як канцэптуальных мадэляў, якія змяняюцца ў гістарычным часе: “...іміджы і імагатыпічныя структуры не з’яўляюцца адлюстраваннем ці адбіткам рэальных калектыўных рыс супольнасцяў («нацыя», «народ» і да таго падобнае), а толькі фікцыямі, гэта значыць ідэямі, якія фарміруюцца ў краінах або супольнасцях у пэўны час, на пэўных гістарычных этапах” [Дизеринк 2011: 389]. Гаворка ідзе ў тым ліку пра карэляцыю аўтавобраза, зыходным аспектам аналізу якога з’яўляецца пытанне самаідэнтыфікацыі супольнасці, і гетэравобраза / гетэравобразаў (паводле тэрміналогіі Х. Дзізерынка – аўтаіміджу і гетэраіміджу), якія ўзнікаюць і трансфармуюцца ў рэчышчы культуры-рэцыпіента. Збліжэнне гэтых імагатыповых структур, скарачэнне дыстанцыі паміж апазіцыямі “Свой” і “Чужы” з’яўляецца неабходнай умовай для пераадолення ўзаемнага напружання паміж імі, узнікнення канцэпту “Іншы” і яго дыялагічнага ўспрымання як на міжкультурным, так і на вышэйшых узроўнях. У дадзеным даследаванні ўлічаны два ракурсы – перцэпцыя літаратурнага вобраза беларуса як “нечужога Іншага” вачыма ўкраінцаў і яе адпаведнасць / ступень набліжэння да сучаснага праекта самаідэнтыфікацыі беларусаў, замацаванага ў творах 2000-х гг. Метадалагічным падмуркам аналізу з’яўляюцца працы ўкраінскіх і замежных навукоўцаў – тэарэтыкаў імагалогіі В. Буднага, Х. Дзізерынка, Дж. Лірсена, Дз. Налівайкі, Д.А. Пажо; даследчыкаў імагалагічнай праблематыкі ў мастацкай літаратуры Ю. Барабаша, Т. Сварбілавай, Г. Сівачэнка і інш. Аб’ектам аналізу з’яўляюцца арыгінальныя ўкраінскамоўныя творы і ўкраінскія пераклады замежных мастацкіх твораў, цытаты з гэтых тэкстаў падаюцца на ўкраінскай мове. Цытаты з навуковых прац прыведзеныя ў перакладзе на беларускую мову.

Вобраз беларусаў і Беларусі ва ўкраінскай літаратуры і культурнай свядомасці за апошнія дзесяцігоддзі істотна трансфармаваўся. Зафіксаваны ў свой час Святланай Алексіевіч вобраз беларуса як “чырвоная чалавека” або *homo soveticus* (*Час second-hand (канец чырвонага чалавека*, 2013) у творах Алеся Ганчара, Сяргея Сынгаіўскага і нават Юрыя Андруховіча заставаўся носьбітам не нацыянальна маркіраваных рыс, а такіх, якія сведчылі аб прыналежнасці да гістарычнай супольнасці

“савецкі народ”. Такімі былі афіцэр Чырвонай Арміі беларус Юрый Бранскі з трылогіі А. Ганчара *Сцяганосцы (Прапороносцы, 1946–1948)*, перакладчык-міжнароднік з Мінска 1980-х гг. Косцік Шалевіч у рамане С. Сынгаіўскага *Дарога на Асмару (Дорога на Асмару, 2016)* і нават сучасныя беларусы ў прозе Ю. Андруховіча.

У зборніку апавяданняў Ю. Андруховіча *Лексикон інтымных гарадоў. Адвольны даведнік па геапаэтыцы і касмапалітыцы (Лексикон інтимных міст. Довільний посібник з геопоэтики та космополітики, 2012)* Мінск – Горад Сонца – апісаны аўтарам як “жахліва” чысты, але насамрэч безаблічны і пусты. Стэрыльнасць гарадской прасторы Ю. Андруховіч звязвае з адсутнасцю ўласнага аблічча, нацыянальнага каларыту, уніфікаванасцю гарадскіх рэалій, якія можна было сустрэць у любым савецкім горадзе. Асабліва адчувальна посткаланіяльная свядомасць пісьменніка рэагуе на маркеры агульнаімперскага мінулага. Аўтабіяграфічны лірычны герой спыняецца ў гасцініцы “Беларусь” каля Камсамольскага возера і вуліцы Камуністычнай. У калідорах гатэля ён сустракае тоўстых беларускіх прастытутак, якія ўсе пахнуць духамі “Чырвоная Масква”, працуюць на КДБ і мараць выйсці замуж за замежніка [Андруховіч 2012]. Гэтыя назіранні становяцца імагалагічным прысудам аўтара гораду. Змрочны негатыўны модус успрымання і перадачы беларускіх топасаў і вобразаў падаецца прыкметным з улікам таго, што эпоха СССР ментальна і гістарычна засталася для ўкраінскага пісьменніка ў мінулым [Погребняк 2019].

Імагалагічную перспектыву ў дадзеным выпадку варта разглядаць у межах спецыфікі савецкага літаратурнага праекта “як унутраную рэпрэзентацыю ідэнтыфікацыйнага рэялітывізму герояў” [Свербілова 2020: 117], бо гаворка ідзе пра вобразы, якія адпавядаюць пэўнай культурна-гістарычнай эпосе (а ў выпадку з трылогіяй А. Ганчара – таксама асобе аўтара). Прынцыповая ўстаноўка на пралетарскі інтэрнацыяналізм у савецкім тыпе культурнага прадукту не прадугледжвала стварэння яркіх ці хоць бы пазнавальных нацыянальных характараў. Як адзначае Таццяна Сварбілава,

развіццё нацыянальных культур, якія ўваходзілі ў склад савецкай цывілізацыі, фармальна падтрымлівалася, але канчатковай мэтай сацрэалістычнага культурнага праекта была асіміляцыя і растварэнне іншага ў касмапалітычным дыскурсе, які першапачаткова атаясамліваўся з дыкурсам рускай культуры. Такім чынам, імагалагічная праблема тоеснасці аўтаматычна зводзілася да атаясамлівання савецкага чалавека толькі з адной з існых ідэнтычнасцяў [Свербілова 2020: 116].

Затое пісьменніца Аксана Забужка робіць спробу зірнуць на Беларусь і беларусаў з больш глыбокай гістарычнай перспектывы. У цыкле эсэ

Беларускі дыптых (Білоруський диптих, 2016) А. Забужка разважае пра мову польска-беларускага памежжа, знаходзячыся на прэм'еры спектакля паводле свайго твора *Казка пра каліновую дудку (Казка про калинову сопілку, 2000, 2013)* у Беластоку, горадзе, які гіпнатызуе аўтарку сваімі "литовсько-руськими лініями і формами" [Забужко 2015: 368]. А. Забужка акцэнтуюе культурныя топасы перыяду Вялікага Княства Літоўскага, прапануючы адрозніваць імагалагічную канстанту вобразу беларуса як спадчынніка сярэднеўрапейскай ідэнтычнасці ад каранёвай сістэмы і агульнакультурнай прасторы Савецкага перыяду і часу Расійскай імперыі. Галоўнай тэмай эсэ *Україна – не Беларусь, або пасляслоўе да візіту Святланы Алексіевіч у Кіеў (Україна не Білорусь, або післяслово до київського візиту Світлани Алексієвич)* [Забужко 2015: 372–379] стала іранічнае пераасэнсаванне вобразу-стэрэатыпа "меншага брата" з распаўсюджанага ў часы СССР прапагандысцкага клішэ пра сяброўства трох брацкіх народаў – рускага, украінскага і беларускага. Письменніца аналізуе не толькі моўна-культурную сітуацыю ў сённяшняй Беларусі, але і перспектывы развіцця беларускай літаратуры, разважае пра шансы ўкраінцаў зразумець не толькі сваіх бліжэйшых суседзяў, але і саміх сябе.

Сябра таварыства Бу-Ба-Бу і добры знаўца сучаснай беларускай літаратуры пісьменнік Алесь Ірванец прапануе гульнёвы падыход да асэнсавання як імагалагічнай перспектывы вобразу Беларусі, так і перспектывы нацыянальных літаратур, краін і іх гістарычных шляхоў увагуле. Бурлескна-карнавальная паэтыка рамана А. Ірванца *Харкаў 1938 (Харків 1938, 2017)* вызначае адпаведныя канатацыі вобразу беларуса на старонках гэтага рамана. У тэксце, напісаным у жанры альтэрнатыўнай гісторыі, аўтар прапануе арыгінальную версію развіцця не толькі ўкраінскай, але і беларускай дзяржаўнасці. Іншыя жанравыя абазначэнні, якія былі ўзгаданыя ў анатацыі, – буфанада, антыўтопія, шпіёнскі трылер. Падзеі ў рамане адбываюцца пасля перамогі Украінскай рабоча-сялянскай рэспублікі (УРСР). Краіна мяжуе з незалежнай Вялікай Літвой: "...з північнаго заходу в нас Вялікая Літва з моладим президентом, цілком цивільним чоловічком зі смішними борідкою й черевцем" [Ірванець 2017: 224]. Гэтая краіна, аднак, перажывае цяжкі палітычны перыяд: "...крывавий тристоронній польсько-литвинсько-літувівський конфлікт. Президент Великої Литви Андрей Хадановіч скликав у Менську термінове засідання Кабінету міністрів, <...> у Вільні точаться запеклі бої" [Ірванець 2017: 14]. Цэнтральным топасам у рамане з'яўляецца топас Карнавалу, які рэалізуецца на ўсіх узроўнях яго структуры – стылі, сюжэце, вобразнасці, мове герояў. Нацыянальныя адметнасці гістарычных асоб, выдуманых герояў і іх рэальных прататыпаў падаюцца ў тэксце іранічна, з ужываннем крос-інтэртэкстуальных адсылак, напрыклад: "...замість української секції

радіо «Кіровоград» увімкнулася литвинська й дикторка Веля Бурсак почала дзвінкі дзекати в эфір про трысторонні боі у Вільні» [Ірванець 2017: 62]. У рамане ўмела змяшаныя часавыя і геаграфічныя вымярэнні, а палітычныя дзеячы, літаратары мінулага і сучаснасці свабодна ўзаемадзейнічаюць паміж сабой, што надае падзеям і апаведу ўвогуле метаіранічны постпостмадэрнісцкі характар.

Для аўтара тэксту як стваральніка вобраза Іншага пошук крэатыўных рашэнняў адносна гэтага вобраза і спосабу яго рэпрэзентацыі штораз залежыць ад асабістай матывацыі, мастацкай абумоўленасці, нацыянальнай карціны свету і ўласнага культурнага далягляду. На скрыжаванні гэтых і іншых аспектаў складваюцца дыялектычныя адносіны паміж катэгорыямі Сваё – Чужое – Іншае як у межах аднаго твора, так і ў плоскасці гісторыка-літаратурнага кантэксту і інтэнсіўнасці міжкультурнага ўзаемадзеяння.

Беларуска-ўкраінскі міжкультурны дыялог цягнецца з часоў Сярэднявечча. Увогуле, ёсць падставы казаць пра яго існаванне з пачатку фіксаванай пісьмовай традыцыі абедзвюх літаратур. Аднак менавіта перыяд 1990-х – пачатак 2000-х гг., калі Беларусь і Украіна атрымалі свабоду ў вызначэнні прыярытэтаў палітычнага і культурнага развіцця, стаў найважнейшым у працэсе фарміравання сучасных нацыянальных праектаў – беларускага і ўкраінскага. У гэты час узрасла інтэнсіўнасць асабістых кантактаў паміж прадстаўнікамі навуковых і літаратурных колаў, роля прыватнай ініцыятывы ў рэалізацыі розных форм культурнага супрацоўніцтва. Дыялогі ўкраінскай аўдыторыі з беларускімі пісьменнікамі на фестывалях, кніжных кірмашах, прэзентацыях, творчых сустрэчах як “ужывую”, так і анлайн пачасціліся дзякуючы хуткаму распаўсюджанню інтэрнэт-тэхналогій. Пазалітаратурная сітуацыя першых дзесяцігоддзяў 2000-х гг., цеснае эканамічнае і сацыяльна-культурнае супрацоўніцтва актывізавалі мастацкія пераклады сучаснай беларускай паэзіі і прозы. Такая інтэнсіўная сувязь спрыяла фарміраванню пазітыўнага іміджу Беларусі і беларусаў ва ўкраінскіх інтэлектуальных колах і ў масавай свядомасці, пра што сведчаць адпаведныя сацыялагічныя апытанні [Ківа 2021: 10].

Паводле новай метадалогіі кампаратывістыкі, пераклад мастацкіх тэкстаў з мовы “донара” на мову “рэцыпіента” трэба разглядаць і даследаваць як праяву і вынік культурнага трансферу. Пераклад – гэта перанос аб’екта перакладу (тэксту, вобраза ці комплексу ідэй) з адной культурнай сітуацыі ў іншую, які, трапляючы ў іншы кантэкст, набывае новы сэнс. Пры гэтым абодва бакі глыбока ўплываюць адзін на аднаго, а сам аб’ект культурнай перадачы падвяргаецца непазбежным зменам і трансфармацыям у асяроддзі ўспрымання. Паводле Г. Сівачэнка,

культурны абмен – гэта не цыркуляцыя нязменных канстант, прадметаў і ідэй як яны ёсць, а іх пастаянная рэінтэграцыя, пераасэнсаванне. Сучасны падыход да вывучэння культурнага трансферу трактуе мастацкі пераклад як актыўны сродак трансфармацыі тэксту ў яго бясконцым падарожжы па эпохах і культурах. Паколькі ў розны час “актуалізуюцца розныя кантэксты” [Сиваченко 2020: 394–396], найноўшы этап у гісторыі мастацкага перакладу беларускай літаратуры на ўкраінскую мову важна разглядаць у дыяхраніі як гісторыю ўзаемапрапанінення кожны раз іншых культурных сэнсаў, у тым ліку гісторыю дэканструкцыі ідэалагічна састарэлых стэрэатыпаў масавай свядомасці.

Яскравым прыкладам перакладчыцкай і аўтарскай сінэргіі ў межах культурнага трансферу, а таксама сведчаннем узаемага дыялагічнага разумення Іншага, усведамлення ў іншым Сваіго, з’яўляецца шэраг двухмоўных беларуска-ўкраінскіх паэтычных выданняў 2000-х гг. Варта ўспомніць зборнік В. Стралка *Непагасны агонь = Непогасний вогонь* (2003), у які ўвайшлі творы класікаў Тараса Шаўчэнкі, Лесі Українкі і Івана Франка ў беларускамоўных варыянтах, а таксама Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча – ва ўкраінскім перакладзе. У анталогію беларускай і ўкраінскай паэзіі *Сувязьразрыў = Зв’язокрозрив* (2006) увайшлі творы 12 сучасных украінскіх і 12 беларускіх паэтаў (украінцы: А. Лішэга, В. Герасімяк, Ю. Андруховіч, А. Ірванец, В. Небарак, І. Андрусак, Г. Петрасаняк, М. Кіяноўская, М. Саўка, С. Жадан, А. Бондар, А. Слівінскі; беларусы: У. Арлоў, А. Глобус, С. Адамовіч, І. Бабкоў, Л. Вольскі, С. Мінскевіч, А. Хадановіч, В. Бурлак, В. Жыбуль, М. Баярын, М. Барадзіна, В. Морт).

Вынікам супрацоўніцтва тандэму А. Хадановіч – С. Жадан сталі двухмоўныя кнігі *Беларускі мужчына і Украінскія авіялініі*, якія ўбачылі свет у 2015 годзе ў выдавецтве *Крок*. Двухмоўная анталогія *Сто сонетів білоруських поетів = Сто санетаў беларускіх паэтаў* (2019) была падрыхтавана і выдадзена прафесарам Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі Анатолем Майсіенкам. У 2021 г. у Мінску ўбачыла свет кніга *Акрыленыя родным словам: Ларыса Косач-Квітка (Леся Українка) і Алаіза Пашкевіч (Цётка) = Окрилені рідним словом: Лариса Косач-Квітка (Леся Українка) та Алоіза Пашкевич (Цьотка)*.

Вобраз Беларусі пратэстнай, актыўнай, Беларусі, якая смела змагаецца за дэмакратычныя свабоды з таталітарным рэжымам, увайшоў у культурную прастору ўкраінскага грамадства летам 2020 г. Традыцыйныя вобразы беларусаў, нашых блізкіх суседзяў, атрымалі новае асэнсаванне дзякуючы намаганням прадстаўнікоў украінскай культуры, якія доўгі час працавалі на ніве беларуска-ўкраінскага міжлітаратурнага і міжкультурнага ўзаемадзеяння (А. Ірванец, А. Слівінскі, В. Лявіцкі,

І. Ківа, С. Жадан, Д. Лазуткін, Д. Гладун, М. Кіяноўская, Н. Бельчанка, В. Вакуленка і многія іншыя).

Дзіцячы пісьменнік, паэт і перакладчык Уладзімір Вакуленка стаў ініцыятарам і каардынатарам выдання альманаха *ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ! За нашу і вашу свабоду!* (2020). У кнігу ўвайшла сучасная беларуская паэзія (33 аўтары) у перакладзе на ўкраінскую, крымска-татарскую, літоўскую, ідыш-беларускую, латышскую і польскую мовы. Сам У. Вакуленка, які пераклаў для анталогіі творы М. Скоблы, М. Адама, А. Спрынчан, А. Плоткі, быў забіты расейцамі ў 2022 г. падчас акупацыі Харкаўшчыны.

У 2021 г. у Кіеве прайшла прэзентацыя двухмоўнага выдання «*Бум-Бам-Літ*»: анталогія білоруськоі поетичноі рэвалюцыі = «*Бум-Бам-Літ*»: анталогія беларускае паэтычнае рэвалюцыі (укладальнік і аўтар аналітычнага пасляслоўя – В. Лявіцкі, прадмову напісаў С. Жадан). Кніга ахоплівае творчасць васьмнаццаці “бумбамлітаўцаў” (А. Бахарэвіча, В. Морт, В. Акудовіча, Л. Вольскага, В. Жыбуля, С. Мінскевіча, М. Башуры, Ю. Барысевіча, З. Вішнёва, У. Гарачкі, А. Кіені, А. Кавалеўскага). Разам з В. Лявіцкім над перакладамі працавалі С. Патаранскі, І. Сін, Г. Ціханава, А. Туровіч, Дз. Хвастоўскі, маладыя ўкраінскія паэты І. Астапенка, Я. Гадзінскі, Д. Гладун, Д. Лазуткін, Л. Панасюк і інш. Кніга знаёміць украінскага чытача з творчасцю незалежных беларускіх паэтаў, якія рэпрэзентуюць сваю краіну і нацыянальную культуру як гульнёвую, арыгінальную па стылі і спосабе самавыяўлення, радыкальна рэвалюцыйную па настроі.

Значна больш мастацкіх перакладаў сучасных беларускіх паэтаў на ўкраінскую мову выходзіла ў традыцыйных аднамоўных кнігах і асобных публікацыях, аднак іх аналіз выходзіць за рамкі дадзенага даследавання і патрабуе дадатковай увагі.

Вобразы сучасных беларусаў са сваім светапоглядам, характарам, менталітэтам паўстаюць і ў прازیчных перакладах: У. Арлова [зборнік прازیчных твораў *Пейзаж з менталавым пахам* (*Краевид з ментоловим пахом*, 2021), зборнік апавесцей і апавяданняў *Рэквіем па бензапіле* (*Реквієм для бензопилки*, 2005, 2021) у перакладзе А. Ірванца]; Н. Бабінай [украінамоўнае эсэ *Тут была Украіна* (*Тут була Україна*, 2005), апавяданні 2008–2009 гг. у перакладзе А. Іўчанкі, раман *Рыбгорад* (*Рибгород*, 2013) у перакладзе Б. Антаняк, раман *Бодай будка* (2019, па-ўкраінску)]; у зборніку прозы *Гульня ў Альбарутэнію* (*Гра в Альбарутенію*, 2012) Л. Рублеўскай, пераклад А. Сандыгі. У 2015 г. выйшаў зборнік *Як рыба аб лёд: сучасная беларуская апавесць* (*Як риба об лёд: Сучасне білоруське оповідання*), перакладчыкі – аўтарскі калектыў, у тым ліку Б. Жолдак, В. Лявіцкі, В. Парцяк і інш. У анатацыі да зборніка адзначаецца:

Для сучаснай беларускай аповесці характэрныя высокая культура пісьма, паглыбленасць у чалавечую прыроду, вывятленне прычын глыбокага палітычнага крызісу ў краіне і яго сувязі з нацыянальным характарам. Гэта еўрапейская літаратура народа, памяць якога сціралі стагоддзямі, але пры гэтым ён не страціў сваёй чалавечай годнасці і высокіх мастацкіх вартасцей [Як рыба об лёд. Антологія сучаснага білоруського оповідання 2015].

Зборнік пазіцыянуецца як анталогія. Тут сабраны творы трыццаці пісьменнікаў, якія дэкларуюць сваю апазіцыйнасць палітычнаму рэжыму, у прыватнасці, апавяданні А. Аблажэя, І. Бабкова, Н. Бабінай, Г. Багданавай, В. Быкава, П. Васючэнкі, Л. Вольскага і інш.

Найбольш поўна ва ўкраінскіх перакладах прадстаўлена творчасць С. Алексіевіч. Кнігі С. Алексіевіч на ўкраінскай мове выходзілі ў апрацоўках Лесі Лысенка, Уладзіміра Рафеенкі, Дзвінкі Тарахтушка (Любові Бурак), Аксаны Забужка і інш. А. Забужка, гаворачы пра мастацкае значэнне творчасці беларускай пісьменніцы, створаныя ёю вобразы сваіх суайчыннікаў, называе *Пяцікніжжа* С. Алексіевіч “остаточным выходам із круга Велікоў Імперскай Літаратуры” і ўдакладняе:

Ціле ХХ стагоддзя літаратура намагалася, услід за фільмам, “спортретувати масу”, “дати голас мільёнам” – але старымі, традыцыйнымі засобамі це все одно ні в кого не выходило, бо літаратура все одно мислить в категориях не маси, а особи, вона завжди – “від людини до людини”. А Алексіевіч, зберігшы людину – щоразу “ось ця”, живу – адначасна дае “калектыўны портрет” плюс історію з “велькіго наратыву”: жінкі, діти на війні, Афганістан, Чорнобыль, пострадянські самогубці... Це ж все в дійсності дуже тонко змонтовані автором літературні сюжети, тільки в “піксельному розділенні” окремих доль. А це вже літаратура 21-го століття, коли хочете [Забужко 2015].

На думку А. Забужка, унёсак С. Алексіевіч у дэканструкцыю ментальных траў і гістарычнай спадчыны свайго народа варта разглядаць у наднацыянальным вымярэнні, у абсягу ўсёй усходнееўрапейскай гісторыі.

У красавіку 2023 г., на другі год поўнамаштабнага ўварвання, Пошта Украіны выпусціла маркі і канверты з выявамі беларускіх нобелеўскіх лаўрэатаў Святланы Алексіевіч і Алеся Бяляцкага. Годам раней, у чэрвені 2022 г., імя Уладзіміра Караткевіча было прысвоена былой вуліцы Дабралюбава ў Кіеве, ініцыятарам перайменавання быў В. Лявіцкі. Беларускія кнігі ў арыгінале прапануюць украінскія кнігарні, у прыватнасці, у *Кнігарні “Е”* можна набыць творы І. Бабкова, С. Дубаўца, У. Караткевіча, Е. Вежнавец, У. Някляева.

Значнай крыніцай пашырэння межаў вобраза беларуса ва ўкраінскім культурным кантэксце 2000-х з’яўляюцца мастацкія пераклады

іншых замежных аўтараў, якія звяртаюцца да беларускай тэматыкі. У 2010 г. у Чэхіі прэмію імя Яраслава Сэйфerta ў намінацыі “Проза” і прэмію Міжнароднага ПЭН-клуба атрымала кніга Яхіма Топала *Халоднай зямлёй* (*Chladnou zemí*), напісаная годам раней; ва ўкраінскім перакладзе раман выйшаў пад назвай *Майстерня диявола*. Кніга апавядае пра лёс чэшскага і беларускага народаў у Другой сусветнай вайне, пра месцы масавых забойстваў мірнага насельніцтва, што сталі мемарыяламі (Тэрэзін і Хатынь) або засталіся безназоўнымі “ямамі із трупами” ў краіне, дзе “по розмоклых полях ходзяць ворони і клююць черепи” [Топол 2016: 207].

Посттаталітарнае мінулае і чалавечыя ахвяры, пераасэнсаванне сваіх і чужых гістарычных траўмаў, усходнееўрапейская ідэнтычнасць і памяць пакаленняў – вядучыя матывы рамана, а яго галоўная ідэя гучыць як цытата са *Слова пра паход Ігараў*: “Доки мертві не знайдуть спокою, не бути живим без ганьби” [Топол 2016: 159]. Вобраз беларускай сталіцы пабудаваны аўтарам як своеасаблівы імагалагічны парадокс. Герой-чэх успрымае Мінск як прамавугольны канструктар, дзе ўсюды холадна і няма дзе схаватца, а ў дварах і пераходах бегаюць пацукі. Затое беларуска Марушка называе свой горад Сонечным, “це був проект для майбутніх щасливих людей”, де “могли жити не всі” [Топол 2016: 118]. Такое прачытанне топасу беларускай сталіцы адсылае да ўтопіі Т. Кампанэлы і сацыяльных антыўтопій ХХ ст. (Я. Замяцін, О. Хакслі, Дж. Оруэл), прапануе сучасны варыянт сацыяльнага эксперыменту – грамадства ўніфікаванага шчасця і поўнага кантролю над асобай. Я. Топал працуе ў жанры гістарычна арыентаванага псіхалагічнага трылера і ў традыцыйным для чэшскай літаратуры спектры постмадэрнісцкай праблематыкі мяжы стагоддзяў. Апакаліптычная візія дэгуманізаванага грамадства разгортваецца ў дэкарацыях крываваых падзей беларускай гісторыі і геапалітычных каардынатах уяўнага канструкту – Усходняй Еўропы, якую немагчыма знайсці на карце. Палітычны крызіс у постсавецкай Беларусі становіцца фонам для дэманстрацыі амаральнасці ўладаў і абясцэньвання чалавечага жыцця пры любых рэжымах. Абсалютны таталітарызм вядзе да фетышызацыі смерці як найцікавейшага маркера беларускасці [Погребняк 2019]. Менавіта гэта павінна прыцягваць інвестараў і турыстаў: “Ми потрапимо на всі карти світу через мішки наших кісток, клунки крові й гною” [Топол 2016: 158], “найглибші братські могили” [Топол 2016: 211]. Аповед пра падарожжа чэха ў Беларусь паўстае як антрапалагічная і культурная практыка, якая даследуе і апісвае носьбіта іншай ментальнасці і культуры ў каардынатах уласнай сістэмы каштоўнасцей, нацыянальных традыцый і індывідуальных інтэнцый апавядальніка-вандроўніка.

Сюжэт рамана-балады *Сонька* (*Sońka*, 2014) польскага пісьменніка Ігната Карповіча пра каханне беларускай сялянкі з польска-беларускага памежжа і нямецкага афіцэра СС заснаваны на рэальных падзеях і адбываецца ў гістарычных кулісах Другой сусветнай вайны і польскай сучаснасці.

Ідэнтыфікацыйная мадэль феміннасці, сэксуальнасці галоўнай гераіні, на долю якой выпала смерць маці, інцэст з боку бацькі, каханне з нямецкім афіцэрам, замужжа з выпадкова названым мужчынам, асуджэнне аднавяскоўцаў – абумоўлівае яе сацыяльную іншасць, чужасць, маргіналізуе і зрэшты выракае на адзіноту. Што да нацыянальнай самаідэнтыфікацыі, то беларускасць гераіні ў тэксте зрэдукавана да “тутэйшасці”: “ми – нічій, ми – самі по собі” [Карпович 2016: 23], гэта значыць ідэнтычнасці выключна рэгіянальнай, як у большасці беларусаў, якія не ідэнтыфікуюць сваю этнічнасць або адмаўляюцца ад яе, выдаючы сябе толькі праз беларускую гаворку на гэтых беларуска-польскіх “крэсах”.

У тэксце ўзаемна адлюстроўваюцца імагалагічныя праекцыі вобраза Сонькі і вобраза сталічнага тэатральнага рэжысёра Ігара, які вядзе з ёй дыялог падчас разгортвання сюжэта. Усвядоміўшы іншасць гераіні, якую тая не хавае, апавядальнік (*alter ego* аўтара) адчуў і пазнаў уласную іншасць. Беларус па паходжанні, ён даўно змяніў прозвішча і імя на такія, якія гучалі б па-польску, адмовіўся ад роднай мовы, адмовіўся ад уласнай ідэнтычнасці, “абрубаў карані”, каб авалодаць дыкурсам улады, які патрэбна было прыладаваць да ўласнага жыцця, каб дасягнуць поспеху:

Ігор старанно приховував і закреслював своє дитинство, незмінно соромився його й намагався забути, витіснити і поховати. Дитинство, проведене з дідусем і бабусею в селі неподалік. Село й зараз називають так само, як і тоді, – Висранка, бо там, де жили прадіди, закінчувався світ [Карпович 2016: 18].

Драматызм сітуацыі сутыкнення іншасці гераіні з яго ўласнай прыхаванай іншасцю вырашаецца аўтарам літаральна – у рамана апавядаецца пра пастаноўку драмы паводле споведзі Сонькі. Галоўным рэжысёрам драмы з’яўляецца Ігар-Ігнат, а цэнтральны канфлікт рамана праецыруецца на ўнутраны канфлікт героя, канфлікт асобасных ідэнтычнасцей – набытай сацыяльнай ролі і этнічнага паходжання, што ў канчатковым выніку прыводзіць да катарсісу.

Аўтабіяграфічная сюжэтная лінія, спавядальная шчырасць аўтара ў гэтым падарожжы “ўглыб уласнай біяграфіі”, паводле рэцэнзіі перакладчыка А. Слівінскага [Карпович 2016: 171], абумовілі пазнавальны пераканаўчы характар мастацкіх вобразаў. На першы план у творы выводзіцца трагедыя адзінокай жанчыны, якая дзеля ўсеахопнага

пачуцця здольная добраахвотна прыняць стыгму, пайсці насуперак усім абставінам, у тым ліку супраць сям'і і хатняга асяроддзя. Імагавобраз Сонькі падаецца з пазіцый ідэнтыфікацыйнага рэалізму. Яна ўсведамляе сваю іншасць у грамадстве, якое радыкальна асуджае любыя сувязі з прадстаўніком варожай арміі і варожай нацыі, імкнецца засвоіць варожы ёй дыкурс, але ў той жа час прагне захаваць уласную годнасць і ідэнтычнасць. Але гэта аказваецца занадта складана.

Польская і чэшская імагаверсія вобразаў беларусаў, іх этна-, сацыякультурных і антрапалагічных характарыстык адлюстроўваюць не толькі светапоглядныя арыенціры саміх творцаў, кантэкст эпохі, да якой мае дачыненне твор, але і кантэкст “хатняга” асяроддзя з пэўнымі сфармаванымі ўяўленнямі пра сябе і пра Іншых. Шматлікасць супярэчлівых уяўленняў, як сцвярджае І. Бабкоў, была і застаецца характэрнай рысай беларускай сітуацыі на працягу апошніх двух стагоддзяў [Бабкоў 2005]. Творчасць беларуска-ўкраінскай пісьменніцы Н. Бабінай, у прыватнасці яе раман *Бодай будка* (2019), напісаны на ўкраінскай мове, можна лічыць чарговай спробай асэнсавання прычын гістарычных і псіхалагічных супярэчнасцей у самаідэнтыфікацыйных працэсах унутры сучаснага беларускага грамадства [Бабіна 2019].

Каларытная мова твораў Н. Бабінай густа перасыпана дыялектызмамі, характэрнымі для берасцейска-пінскіх гаворак. Мастацкі аўтарскі стыль мае прыкметы магічнага рэалізму, а героі і гераіні, нашыя сучаснікі і сучасніцы, з'яўляюцца носьбітамі складанай фрагментаванай ідэнтычнасці, сімбіёзу культурных кодаў, якія адгукаюцца ў лёсах пакаленняў продкаў і ўплываюць на іх жыццё. Сціраючы межы паміж Сваім і Чужым, Н. Бабіна канструюе спецыфічную форму памежнай ідэнтычнасці¹, якая ўласцівая этнакультурнай прасторы Берасцейшчыны. Яе гераіня збянтэжана азіраецца ў пошуках надзейнай апоры, якая б засцерагла мясцовых жыхароў ад смяротнай зброі прышэльцаў-нелюдзей. Ці можа такою апорай стаць украінская мова як мова традыцыі і глебы, а магчыма, менавіта рускамоўныя героі і гераіні рамана працуюць на “захаванне ўнутранай дыялектыкі” [Барабаш 2020: 103] рэгіянальнай ідэнтычнасці, як яе “інавацыйнага фактару”? Самаідэнтыфікацыйныя трансфармацыі і самаідэнтыфікацыйная турбулентнасць у сярэдзіне грамадства сталі відавочнымі наступствамі траўматычнай гісторыі беларускага народа, якая працягваецца і фіксуецца ў мастацкіх тэкстах.

У 2021 г. ва ўкраінскім выдавецтве “Кнігі-XXI” выйшла кніга *Мы прачнемся іншымі: размовы з сучаснымі беларускімі пісьменнікамі пра*

¹ Тэрмін “памежка” ў разуменні зоны інтэнсіўнага міжкультурнага ўзаемадзеяння ўжываецца паводле А. Сухамлінава, Я. Дашкевіча, Ю. Барабаша [Барабаш 2020].

мінулае, цяперашняе і будучыню Беларусі (Мы прокинемось іншымі: розмовы з сучаснымі білоруськімі пісьменнікамі про мінуле, теперішняе і майбутне Беларусі) накладам у 1000 экзэмпляраў. Аўтарка праекту і ўкладальніца – Ія Ківа. У арыгінальнае, па-мастацку аформленае выданне ўвайшлі інтэрв’ю з дзесяццю беларускімі літаратарамі ў перакладах І. Ківы, Н. Бельчанка, А. Ірванца і інш. Аналітычныя разважанні і вершы Т. Нядбай, Г. Севярынец, А. Бахарэвіча, М. Мартысевіч, Дз. Строцава, Ю. Цімафеевай, У. Лянкевіча, А. Хадановіча, В. Морт і У. Арлова – гэта спроба прадставіць украінскай аўдыторыі Чужое праз прызму Свайго, візію сучаснай Беларусі з яе выразнымі нацыянальнымі адметнасцямі і гістарычным шляхам, растлумачыць складаныя дынамічныя працэсы, якія адбываюцца ў яе культурна-грамадскім жыцці. У анатацыі сфармулявана мэта і задача праекта:

<...> убачыць і зразумець Беларусь у працягласці: з яе гісторыяй, традыцыямі і нацыянальнымі асаблівасцямі. У чымсьці вельмі падобную да Украіны, а ў чымсьці радыкальна ад яе адметную. Для ўсіх, хто гатовы прыняць чужую трагедыю як сваю і раздзяліць радасць суседа як уласную [Ківа 2021].

На нашу думку, разважанні і аповеды беларускіх пісьменнікаў таксама з’яўляюцца важнай часткай самаідэнтыфікацыйнага працэсу дэканструкцыі ўласных нацыянальных міфаў і стэрэатыпаў, развітання з гістарычнымі наратывамі пра абяздоленых, бедных, цяжкіх беларусаў, беларусаў-інтравертаў, беларусаў-партызан (Т. Нядбай), памяркоўных і заўсёды стрыманых, апалітычных, людзей, якія яшчэ нядаўна былі абыякавыя да сваёй гісторыі, мовы і культуры (А. Бахарэвіч). Вальжына Морт так сфармулявала самаідэнтыфікацыйную трансфармацыю, якую перажыло беларускае грамадства падчас пратэстаў 2020 г.: “...щойно ми себе побачили, то відразу себе полюбили” [Ківа 2021: 199].

Выданне прапануе ўкраінскім чытачам абноўлены вобраз сучаснага беларуса, рысамі якога з’яўляюцца актыўнасць, згуртаванасць і каласальная ўзаемадапамога (Т. Нядбай) [Ківа 2021: 20], нязломнасць, цвёрдасць, дух свабоды (Т. Нядбай) [Ківа 2021: 9]. “Ми цінні й цікаві, ми талановиті й гарні, ми працьовиті, ми не гірші за інших”, “ми – білоруси і ми неймовірні”, “іронічні і веселі”, – пераконвае чытача і самога сябе А. Бахарэвіч [Ківа 2021: 64-65]. Беларускія пратэсты 2020 г. нечакана паказалі свету вобраз зусім іншай Беларусі. Паводле А. Бахарэвіча: гэта Беларусь “людей небайдужих, творчих, тих, хто завжди був у <...> опозиції до режиму, людей з міцною національною ідентичністю й шенгенськими візами, романтиків із вищою освітою” [Ківа 2021: 67]. Грамадзянская салідарнасць, арыентацыя на агульныя мэты і каштоўнасці далі

грамадству “дивовижне розуміння і відчування одне одного – як у мурашнику чи бжоліному рою”, прыводзіць выразнае параўнанне Г. Севярынец [Ківа 2021: 50], садзейнічалі пераасэнсаванню ўласнай ідэнтычнасці ў рамках канструявання актуальных аўтавобразаў і найноўшага метаіміджу (тэрмін Х. Дзізерынка).

Падборка аналізаваных тэкстаў не прэтэндуе на ўсёабдымнасць і паўнату, але паказвае парадыгму характэрных мастацкіх рашэнняў (як аўтарскіх, так і перакладчыцкіх), якія ўяўляюцца знакавымі і відавочнымі ў дыскурсе беларуска-ўкраінскага міжкультурнага дыялогу сучаснай эпохі. Такім чынам, імагалагічны вобраз беларуса ва ўкраінскай літаратуры і ўкраінскіх мастацкіх перакладах 2000-х гг. паўстае найперш як тэкставы канструкт, які варта разглядаць з пазіцый распазнавальнасці, адпаведнасці штодзённым, аўтарскім і кантэкстуальным стратэгіям рэпрэзентацыі сваёй іншасці, але пры тым варта звяртаць увагу на верагоднасць, праўдзівасць яго рэпутацыі. Памылковыя ці недакладныя, перакручаныя альбо штампаваныя імагавобразы любога народа, якія цыркулююць у публічным дыскурсе, незалежна ад іх мадальнасці, з’яўляюцца ў аднолькавай ступені небяспечнымі. Стэрэатыпізацыя ўвогуле працуе як інструмент прапаганды, міфалагізуе “веліч” адных народаў і маргіналізуе “чужасць” іншых, правакуе канфліктнасць паміж Сваім і Чужым не толькі ў тэкставай плоскасці, але і далёка за яе межамі.

Развіццё самаідэнтыфікацыйнай праблематыкі ў беларускай літаратуры і шматвектарная трансляцыя аўтавобраза праз пераклады, грамадскую дзейнасць прадстаўнікоў культуры і творчай інтэлігенцыі на сусветных пляцоўках служыць важнай мэце фарміравання яго адэкватнай версіі, альтэрнатыўнай клішэ, памылковым ўяўленням, якія ўплываюць на міжкультурныя адносіны. Аўтавобраз у такім дыскурсе можна разглядаць як спробу абвергнуць метаімідж, у разуменні таго, як суб’ект уяўляе ўласны імагавобраз у вачах Іншага. Адною з стратэгий вырашэння гэтай задачы, на наш погляд, можа стаць пераклад сучаснай высокамастацкай беларускай прозы на замежныя мовы, у тым ліку на ўкраінскую. У гэтым бачыцца перспектыва, якая дазволіла б украінцам наблізіцца да разумення беларуса як Іншага, а не Чужога – у перакладчыцкай працы, літаратурным асэнсаванні, пераадоленні ментальных бар’ераў і грамадска-палітычнага супрацьстаяння, у захаванні прасторы паразумення паміж народамі.

References

- Andruhovič Ůrij. 2012. *Leksikon intimnih míst. Dovil'nij posibnik z geopoetiki ta kosmopolitiki*. Kam'ânes'-Podil's'kij: Meridian Czernowitz [Андрухович Юрій. 2012. *Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики*. Кам'янець-Подільський: Meridian Czernowitz].
- Âk riba ob lid. *Antologija sučasnoho bilorus'kogo opovidannâ*. 2015. Kiïv: Prosvita [Як риба об лід. *Антологія сучасного білоруського оповідання*. 2015. Київ: Просвіта].
- Babina Natalka. 2019. *Bodaj Budka*. Harkiv: Folio [Бабіна Наталка. 2019. *Бодай Будка*. Харків: Фоліо].
- Babkoj Ihar. 2005. *Hienealiohija bielaruskaj idei (Ž lieksyjaŭ dlia Bielaruskaha Kaliehiĵumu)*. "ARCHE". №3 (37): 149–150 [Бабкоў Ігар. 2005. *Генэалёгія беларускай ідэі (Зь лекцыяў для Беларускага Калегіюму)*. "ARCHE". № 3 (37): 149–150].
- Barabaš Ůrij. 2020. *Čuže – Īnakše – Svoĵ*. Kiïv: Tempora [Барабаш Юрій. 2020. *Чуже – Інакше – Своє*. Київ: Темпора].
- Dizerink Hugo. 2011. *Īmagologiâ ta pitannâ etničnoj identičnosti*. "Literaturna komparativistika". Vip. IV (Č. II): 382–395 [Дизеринк Хуго. 2011. *Імагологія та питання етнічної ідентичності*. "Літературна компаративістика". Вип. IV (Ч. II): 382–395].
- Īrvanec' Oleksandr. 2017. *Harkiv 1938*. Kiïv: Laurus [Ірванець Олександр. 2017. *Харків 1938*. Київ: Laurus].
- Karpovič Īgnacij. 2016. *Son'ka*. Pereklad iz pol's'koj Ostapa Slivins'kogo. Kiïv: KOMORA [Карпович Ігнацій. 2016. *Сонька*. Переклад із польської Остапа Сливінського. Київ: КОМОРА].
- Kiva Īâ. 2021. *Mi prokinemos' inšimi: rozmovi z sučasnimi bilorus'kimi pis'mennikami pro minule, teperišnĵ i majbutnĵ Bilorusi*. Černivci: Knigi – XXI [Ківа Ія. 2021. *Ми прокинемось іншими: розмови з сучасними білоруськими письменниками про минуле, теперішнє і майбутнє Білорусі*. Чернівці: Книги – XXI].
- Nalivajko Dmitro. 2006. *Literaturna Īmagologiâ: predmet i strategii. Teoriâ literaturi j komparativistika*. Kiïv: Vid. dīm Kiĵvo-Mogilâns'ka akademijâ [Наливайко Дмитро. 2006. *Літературна імагологія: предмет і стратегії. Теорія літератури й компаративістика*. Київ: Вид. дīm Києво-Могилянська академія].
- Pogrebnyak Olena. 2019. *Īmagologičnij potencial obrazu bilorusa v sučasnih slov'âns'kih literaturah*. «EZIKOV SVÂT». Том 17 (Кн.1): 118–125 [Погребняк Олена. 2019. *Імагологічний потенціал образу білоруса в сучасних слов'янських літературах*. «ЕЗИКОВ СВЯТ». Том 17 (Кн.1): 118–125].
- Sivačenko Galina. 2020. *Kul'turnij transfer – nova metodologiâ komparativistiki. Metodologii sučasnoĵ literaturnoĵ komparativistiki*. Red. G. Sivačenko Kiïv: Īnstitut literaturi Īm. T. G. Ševčenska NAN Ukraïni [Сиваченко Галина. 2020. *Культурний трансфер – нова методологія компаративістики. Методології сучасної літературної компаративістики*. Ред. Г. Сиваченко Київ: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України].
- Sverbilova Tetâna. 2020. *Īmagologiâ âk metodologiâ reprezentacij postnacional'nih identifikacijnih modelej. Metodologii sučasnoĵ literaturnoĵ komparativistiki*. Red. G. Sivačenko Kiïv: Īnstitut literaturi Īm. T. G. Ševčenska NAN Ukraïni [Свербілова Тетяна. 2020. *Імагологія як методологія репрезентації постнаціональних ідентифікаційних моделей. Методології сучасної літературної компаративістики*. Ред. Г. Сиваченко Київ: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України].
- Topol Âhim. 2016. *Majsternâ diâvola*. Kiïv: Tempora [Топол Яхим. 2016. *Майстерня диявола*. Київ: Темпора].
- Zabužko Oksana. 2016. *Ī znov â vlizaj v tank...* Kiïv: Komora [Забужко Оксана. 2016. *І знов я влізаю в танк...* Київ: Комора].

Zabużko Oksana. 2015. *Začuhaniŭ provincializm – ce koli v Kiëvi til'ki "perešivaŭt" te, šo v Moskvi nosât' (povna rozмова)* [Забужко Оксана. 2015. *Зачуханий провінціалізм – це коли в Києві тільки "перешивають" те, що в Москві носять (повна розмова)*] [online] <https://rozmovna.wordpress.com/2015/10/08/oksana-zabuzko-14/> [доступ: 28.04.2024].

STRESZCZENIE: W artykule podjęto problematykę wizerunku Białorusina na materiale prozy ukraińskiej pierwszej dekady XXI w. (J. Andruhowycz, O. Zabużko, O. Irvanets, S. Singayivskiy), powieści *Bodaj Budka* (2019) białorusko-ukraińskiej pisarki Natałki Babiny, tłumaczeń artystycznych (I. Karpowicz, J. Topol). W celu omówienia analizowanego zagadnienia posłużono się ukraińskimi tłumaczeniami dzieł S. Aleksijewicz, L. Rublewskiej i U. Arłoua i innymi. Podjęto próbę analizy obrazu wizerunkowego Białorusina jako modelu conceptualnego, którego komponentami są literackie odmiany auto-, hetero- i metaobrazu w paradygmacie od „ja-inny” do „swój-inny-obcy”. Jako początkowe aspekty analizy wybrano podstawowe pojęcia imagologii: problem tożsamości / samoidentyfikacja oraz kontekst tradycji kulturowej, w której pojawia się literacki obraz innego. Dlatego dzieła sztuki, obrazy i idee, które one przekazują, zaliczane są do tradycji białorusko-ukraińskich stosunków międzyliterackich epoki postradzieckiej.

SŁOWA KLUCZOWE: obraz literacki, Białoruś, Białorusin, imagologia, tożsamość, stosunki białorusko-ukraińskie.

АНАТАЦЫЯ: У артыкуле разглядаецца вобраз беларуса на матэрыяле ўкраінскай прозы 2000-х гг. (Ю. Андруховіч, А. Забужка, А. Ірванец, С. Сынгаіўскі), рамана беларуска-ўкраінскай пісьменніцы Н. Бабінай *Бодай будка* (2019), мастацкіх перакладаў (І. Карповіч, Я. Топал). Да разгляду пастаўленай праблематыкі далучаны таксама ўкраінскія пераклады твораў С. Алексіевіч, Л. Рублеўскай, У. Арлова і інш. Зроблена спроба аналізу імагалагічнага вобраза беларуса як канцэптуальнай мадэлі, кампанентамі якой лічацца літаратурныя разнавіднасці аўта-, гетэра- і метаіміджу ў парадыгме ад Я-Іншы да Свой-Іншы-Чужы. У якасці зыходных аспектаў аналізу абраны базавыя канцэпты імагалогіі: праблема ідэнтычнасці / самаідэнтыфікацыі і кантэкст культурнай традыцыі, ва ўлонні якой паўстае літаратурны вобраз Іншага. Таму мастацкія творы, ідэі і вобразы, якія яны транслююць, разглядаюцца ў рэчышчы традыцыі беларуска-ўкраінскіх міжлітаратурных узаемасувязяў постсавецкай эпохі.

КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ: літаратурны вобраз, Беларусь, беларус, імагалогія, ідэнтычнасць, беларуска-ўкраінскія ўзаемасувязі.

Data przesłania artykułu: 05.05.2024

Data akceptacji artykułu: 21.08.2024

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Olena Pohrebniak / Алена Пагрэбняк– Ukraina, Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki, Instytut Filologii, Katedra Filologii Słowiańskiej; dr nauk filologicznych, docent; specjalność naukowa: literatura porównawcza; zainteresowania naukowe: historia literatur słowiańskich, międzysłowiańskie stosunki literackie i kulturalne, literatura porównawcza, problemy intermedialności, studia postkolonialne.

Adres: Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki, бульвар Тараса Шаўчэнкі, 14, Кіеў, 01601, Україна.

Wybrane publikacje (2023–2024):

1. Погребняк Олена. 2023. *Новітня білоруська література у взаєминах з українською літературою. Навчальний посібник*. Київ: Бланк-Прес.
2. Погребняк Олена. 2023. *Тарас Шевченко і білоруський культурний канон*. “Філологічні семінари. Канон літературної історії та жанрові канони”: ВПЦ “Київський університет” Вип. 23–25: 105–120.
3. Погребняк Олена. 2023. *Творчість В. Короткевича в сучасній Україні: до проблеми українсько-білоруського діалогу культур*. “Ucrainica X. Současná ukrajinistika. problémy jazyka, literatury a kultury”: Univerzita Palackého v Olomouci: 414–420.